

تبیین راهبردهای بهبود معیشت عشایر در شهرستان گچساران

خداعفو راشد نسب^{۱*} و مصطفی احمدوند^۲

تاریخ پذیرش: ۲۹ بهمن ۱۳۹۶

تاریخ دریافت: ۱۳ شهریور ۱۳۹۶

چکیده

تغییرات آب و هوایی از جمله خشکسالی، جوامع عشایری کشور را با مشکل فروپاشی مواجه ساخته است. این در حالی است که این قشر مولد سهم به‌سزایی در پایداری تولیدات دامی دارد. بی‌شک اگر به تنوع‌بخشی معیشت جوامع عشایری پرداخته نشود، امنیت غذایی سایر اقشار جامعه به خطر خواهد افتاد. بنابراین، سؤال اصلی پژوهش این است که چه راهبردهایی برای توسعه معیشت عشایر شهرستان گچساران وجود دارد؟ این پژوهش توصیفی-تحلیلی با رویکردی کاربردی است که با استفاده از روش پیمایش به تبیین راهبردهای بهبود معیشت در عشایر شهرستان گچساران پرداخته است. افراد مورد مطالعه کارشناسان اداره کل امور عشایر استان کهگیلویه و بویراحمد بودند که دیدگاه آنان با استفاده از پروتکلی مبتنی بر تحلیل SWOT مورد بررسی قرار گرفت. نتایج تحقیق نشان داد با توجه به توان و استعدادهای عشایر منطقه، تمرکز بر راهبردهای درون‌زا جهت برنامه‌ریزی جامع از طریق بازنمایی نقاط قوت، تقویت فرصت‌ها و مقابله با تهدیدها و نقاط ضعف ضروری است. بر همین اساس، ماتریس IE ترسیم شد که راهبرد تدافعی حائز اولویت گردید. از این رو، راه‌کارهایی متناسب با این راهبرد جهت بهبود معیشت عشایر منطقه گچساران مورد توجه قرار گرفت. فزون بر آن، ترسیم برنامه فضایی یا آمایشی با هدف شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها در هر سامانه عشایری با مشارکت عشایر و برنامه‌ریزان برای بهبود معیشت آن‌ها و حفظ این جامعه کهن توصیه می‌گردد. ایجاد فهم دقیق، روشن و ممیز از ابعاد چهارگانه تحلیل SWOT در افراد مورد مطالعه از جمله محدودیت‌های این پژوهش بود.

کلمات کلیدی: توسعه عشایر، راهبرد تدافعی، سوات، گچساران، معیشت

۱- کارشناس ارشد توسعه روستایی، دانشکده‌ی کشاورزی، دانشگاه یاسوج
۲- دانشیار ترویج و توسعه‌ی کشاورزی، دانشکده‌ی کشاورزی، دانشگاه یاسوج
(* نویسنده مسئول: khodaafv.rashednasab@yahoo.com)

مقدمه

جامعه عشایری در طول چند دهه گذشته تاکنون از نظر اقتصادی نقش ارزنده‌ای ایفا نموده است (حیاتی، ۱۳۸۱). تولیدات این جامعه در حالی است که با جمعیت اندک (۱/۶۷ درصد) جمعیت کشور (دفتر مطالعات، ۱۳۹۵)، آن هم با ابزارها و امکانات محدود، در پاسخ به تقاضای فزاینده گوشت قرمز و مواد لبنی به موازات سرعت گرفتن آهنگ توسعه و گسترش شهرنشینی، جایگاه خود را در اقتصاد کشور حفظ نموده است. فزون بر تولیدات دامی، نقش بالقوه و بالفعل جامعه عشایری در مدیریت پایدار منابع طبیعی و حفظ ذخایر ژنتیکی دام کشور ارزنده است. همچنین ساختار بادوام فرهنگی، پیوندهای اجتماعی مستحکم بر پایه روابط خویشاوندی و ایلی سازمان یافته و نقش تاریخی در تحولات سیاسی و توان بالقوه نظامی آنان در امنیت مناطق حساس و مرزهای ملی کشور از خصوصیات این جامعه کهن است (علی‌پور و حجت، ۱۳۹۰). این در حالی است که بررسی‌های انجام شده حاکی از آن است که جامعه عشایری خدماتی متناسب با نقش خود دریافت نکرده‌اند و معیشت آن‌ها ناپایدار است (نجفی، ۱۳۸۳)، و در تمامی ابعاد توسعه دارای مشکلات و محرومیت‌های فراوانی هستند که در صورت تداوم این مشکلات حصول به توسعه پایدار در این جامعه امکان‌پذیر نخواهد بود (اسماعیل‌نیا و شیخعلی، ۱۳۹۲). به عبارت دیگر، جامعه عشایری در حالی به پایداری روند توسعه و مساعدت به تولید و عوامل آن و همچنین مساعدت به بازار و تراز مبادلات در کشور یاری می‌رساند که از خدمات متناسب با این نقش‌ها برخوردار نیستند. این در حالی است که کاهش جمعیت عشایر در سال ۱۳۷۷ از ۱۳۰۴۰۸۹ نفر به ۱۲۵۳۴۲۷ نفر در سال ۱۳۹۵ خود دلیل بر ناپایداری این جامعه است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). در صورتی که این ناپایداری بدلیل عدم برخورداری ادامه یابد، توسعه ملی نیز به خطر خواهد افتاد. گذار عشایر از شیوه معیشتی دامداری سنتی و توسعه معیشت که بتواند نیازهای روز آنها را جوابگو باشد و از خدمات مختلف نیز برخوردار گردد، یک مرحله حساس و مهم برای توسعه پایدار عشایر محسوب می‌گردد. از این رو، سؤال اصلی پژوهش این است که چه راهبردها و راهکارهایی جهت توسعه معیشت عشایر در منطقه گچساران می‌توان تبیین نمود تا به پایداری این قشر از جامعه منجر شود.

پژوهش‌های متنوعی پیرامون مسائل مختلف جامعه عشایری انجام گردیده که در این قسمت به اهم آن‌ها اشاره می‌گردد. بیلاق چغاچور و محمودی (۱۳۹۱) در مطالعه‌ای به بررسی راهبردهای توسعه جامعه عشایری استان خوزستان با استفاده از تکنیک SWOT پرداخته‌اند. یافته‌ها حاکی از آن است که ایجاد اشتغال پایدار و افزایش درآمد خانوارهای عشایری، ساماندهی و تجمیع مراکز جمعیتی عشایر، توسعه و بهره‌گیری از فعالیت‌های مطالعاتی و تحقیقاتی، ارتقاء سطح خدمات‌رسانی در راستای تولید و بهینه‌سازی کوچ، ارتقاء سطح بهره‌وری عوامل تولید و حفظ، احیاء، توسعه و بهره‌برداری از منابع طبیعی از مهم‌ترین راهبردهای توسعه جامعه عشایری است. در مطالعه‌ی دیگری جمینی و همکاران (۱۳۹۳) به شناسایی راهبردهای توسعه اشتغال در مناطق روستایی دهستان بدر از توابع شهرستان روانسر با استفاده از تکنیک سوات پرداخته‌اند. یافته‌ها نشان داده است که راهبرد تدافعی در اولویت راهبردهای توسعه اشتغال در روستاهای دهستان بدر می‌باشد که می‌توان با تعدیل نقاط ضعف درونی (مانند کمبود سرمایه اولیه و وجود دلالت، واسطه‌ها)، همچنین کاهش تهدیدهای بیرونی (مانند سرمایه‌ی محدود و بالا رفتن هزینه‌های تولید) زمینه‌ی توسعه‌ی اشتغال را در این دهستان فراهم نمود شهرکی و عابدی سروسرانی (۱۳۹۱) در مطالعه‌ای با عنوان تحلیلی بر

گزیدارهای توسعه جوامع عشایری به این نتیجه دست یافته‌اند که اسکان عشایر با ایجاد تغییرات ژرف، جنبه‌های مختلف زندگی عشایر را تحت تأثیر قرار داده است. اسکان و یکجانشینی عشایر موجب می‌شود شکل سنتی مشاغل و فعالیت‌های اقتصادی در بین آنها کاملاً متحول شود. در مطالعه‌ی دیگر، توکلی و تاجگردون (۱۳۸۳) به ارزیابی برنامه‌های سامان بخشی به زندگی عشایر کوچنده در استان فارس پرداخته‌اند. یافته‌ها حاکی از آن است که با توجه به اینکه شرایط اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی، و منابع طبیعی جامعه عشایری متفاوت است، تدوین یک راهبرد، اغلب پاسخگوی نیاز بخشی از جامعه عشایری بوده است. بنابراین، لازم است حسب حال عشایر کوچ‌رو، اسکان جو و رمه‌گردان برنامه تدوین گردد و فزون بر دستگاه متولی، سایر وزارتخانه‌ها متناسب با وظایف جهت توسعه و بهبود وضعیت عشایر مساعدت لازم را به عمل آورند. همچنین نتایج یافته‌ها در مطالعه بازیان و همکاران (۱۳۸۵) با عنوان مقایسه اقتصادی کوچ و اسکان عشایر در دشت بکان استان فارس با تحلیل نسبت مثبت فایده به هزینه مؤید آن است که پروژه اسکان نسبت به قبل از آن (کوچ‌نشینی) سودآور بوده و با توجه به لحاظ تأثیر عوامل تعدیل کننده اکولوژیکی می‌تواند به عنوان یک گزینه پایدار در نظر گرفته شود. جهرمی (۱۳۸۶) بر خلاف یافته‌های محققین فوق، نتایجی مبنی بر تنزل جایگاه باغداری، زراعت و دامپروری و صنایع دستی در اقتصاد خانوار عشایری به دست آورده است. به عبارتی عشایری که روزگاری به داشتن گوسفند و دام و تا حدی باغ و مزرعه شهرت یافته بودند، هم اکنون در آرزوی یافتن کاری ولو با مزد اندک در شهر هستند تا بتوانند درآمد ناچیزی کسب نمایند. نتایج این تحقیق هشدار برای برنامه‌ریزان است تا با اتخاذ سیاست مناسب از بیکاری قشر مولد عشایر و مهاجرت اجباری آنها به شهر جلوگیری کرده و به تبع آن معضلات اجتماعی نیز کاهش داده شود. همچنین یاسوری و کشوری (۱۳۹۱) در مطالعه‌ای به بررسی تحولات اقتصادی خانوارهای عشایر قشقایی طایفه اصلانلو پرداخته‌اند. نتایج یافته‌ها نشان داده است که در سال‌های اخیر بدلیل خشکسالی از باغ‌ها و زمین‌های زراعی هیچ‌گونه درآمدی نداشته‌اند و اقتصاد آنها تنها وابسته به دامداری بوده است. بنابراین، اگر خانوارهای عشایری دارای تعداد دام کافی (۲۰۰ رأس) باشند معیشت بهتری خواهند داشت. دانیز و همکاران^۱ (۲۰۱۳) در خصوص شناسایی راهبردهای توسعه معیشت در منطقه آمازون برزیل سه دسته متفاوت راهبرد معیشت را معرفی می‌نمایند که ساکنان منطقه مورد مطالعه از طریق آنها امرار معاش نموده‌اند. این راهبردها عبارتند از: مجموعه راهبردهای دامپروری محور، متنوع محور و راهبرد غیرکشاورزی محور. بهانداری^۲ (۲۰۱۳) مطالعه‌ای با عنوان تغییر معیشت روستایی، سرمایه خانوار، منابع جامعه و تحول معیشت انجام داده است. یافته‌های وی حاکی از آن است که وجود نیروی کار خانوار خصوصاً جوانان، دسترسی به زمین‌های حاصل‌خیز و مالکیت احشام مانع تصمیم برای تحول شبکه معیشت و تأثیر بر آن شده‌اند. فزون بر آن، نسبت خانوارهای غیرکشاورز در این اجتماع (روستاییان) به‌طور قابل توجه و مثبت معیشت روستاییان را تحت تأثیر قرار داده است. بون و دی مستر^۳ (۲۰۱۱) مطالعه‌ای با عنوان معیشت روستایی جدید یا موزه‌های تولید به‌عنوان آغازگرهای کیفیت غذایی در عمل انجام داده‌اند. یافته‌ها حاکی از آن است که طرح‌های موروثی (سنتی) و قلمرو محور یک راهبرد معنادار برای تقویت و مقاوم کردن معیشت روستایی است که خود منجر به فضای حیاتی و مهم برای توسعه روستایی به‌ویژه برای مناطق حاشیه‌نشین

1- Daniz et al

2- Bhandari

3- Bowen and De Master

می‌باشد. نمونه‌های این مطالعات نشان داده است که فزون بر طرح‌های به ارث رسیده، نهادهای رسمی ابزار مهمی برای صنعتی‌سازی و یکسان‌سازی مناطق حاشیه‌نشین می‌باشند. با این وجود طرح‌های میراث‌محور به‌طور بالقوه تنوع معیشت را از بین می‌برند و منجر به اقدامات و فرم‌های فرهنگی منفعل می‌شوند، به‌طوری‌که ماهیت محصولات برای انطباق با بازارهای فرامحلی هیچ‌گونه تغییری پیدا نمی‌کند و این منجر به کاهش تقاضا و افت تولید و زیان برای مناطق روستایی می‌گردد. مادا و منزا^۴ (۲۰۱۵) مطالعه‌ای با عنوان عوامل تعیین‌کننده تنوع معیشت روستایی در میان تولیدکنندگان کوچک مقیاس در منطقه‌ی کامبا در اتیوپی انجام داده‌اند. نتایج یافته‌های آنها حاکی از آن است که افزایش یک هکتار در اندازه مزرعه احتمال مشارکت غیر مزرعه‌ای را تا ۰/۱۳۵ کاهش داده و همین‌طور یک واحد افزایش در دارائی دامی خانواده احتمال مشارکت غیرمزرعه‌ای را تا ۰/۰۳۷ کاهش می‌دهد. کرمی و دهکردی (۱۳۹۴) در مطالعه‌ی به بهره‌برداری از مراتع و لزوم متنوع‌سازی معیشت خانوارهای روستایی در شهرستان ماهنشان پرداخته‌اند. نتایج یافته‌ها، وابستگی زیاد بهره‌برداران به دام و مراتع را نشان می‌دهد. این در حالی است که استعدادهای بالقوه دیگری در روستا وجود دارد که بدلائیل ضعف دانش و آگاهی بهره‌برداران همچنین ضعف خدمات ترویجی به درستی استفاده نمی‌شود و لازم است از طریق برنامه‌های ترویجی و اعمال دیگر سیاست‌ها، زمینه‌ی تقویت دانش و مهارت بهره‌برداران برای استفاده از دیگر فرصت‌ها در روستا فراهم گردد. از آنجائی که مهارت جامعه عشایری فقط در پرورش دام متکی به طبیعت است لیکن ارائه راه‌های تنوع بخشی در راستای بهبود معیشت عشایر ضروری است، همان‌گونه که از مرور پیشینه نگاشته‌ها در جامعه روستایی و عشایری بر می‌آید، تنوع بخشی برای بهبود معیشت عشایر با مطالعه امکان‌سنجی مناطق و شناسایی پتانسیل‌ها و از سویی افزایش مهارت این جامعه با آموزش‌های لازم و متناسب با ایجاد شغل در کانون‌های جمعیتی می‌توان سطح زندگی و معیشت این جامعه را بهبود بخشید. در همین راستا، هدف کلی این پژوهش شناسایی راهبردهای توسعه و بهبود معیشت در عشایر (کوچرو) شهرستان گچساران می‌باشد که اهداف ویژه زیر نیز دنبال می‌شوند:

۱. تحلیل تنگناها و موانع توسعه و امنیت معیشت عشایر مورد مطالعه؛

۲. شناسایی پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های توسعه معیشت عشایر کوچرو شهرستان گچساران؛

۳. ارائه راهکارهایی برای رفع موانع و بهبود معیشت با شناسایی قابلیت‌ها و چگونگی استفاده از آنها.

مواد و روش‌ها

این پژوهش کاربردی و از نوع توصیفی-تحلیلی است که به روش پیمایش و با استفاده از مدل SWOT صورت پذیرفته است. مدل تحلیلی سوات ابزاری مناسب برای شناسایی تهدیدها و فرصت‌های موجود محیط خارجی یک نظام و بازشناسی ضعف‌ها و قوت‌های داخلی آن به‌منظور سنجش وضعیت و تدوین راهبرد برای هدایت و کنترل یک نظام است (مرادی مسیحی، ۱۳۸۱). بر مبنای SWOT می‌توان به ترسیم ماتریسی پرداخت که دارای چهار منطقه با

چهار راهبرد است: الف) راهبرد SO یا تهاجمی؛ که شامل راهکارهای پیشنهادی برای استفاده مطلوب از نقاط قوت در راستای بهره‌برداری از فرصت‌های موجود است؛ ب) راهبرد WO یا بازنگری؛ که شامل پیشنهادها و راهکارهای اجرایی در جهت کاستن نقاط ضعف و بهره‌برداری بهینه از راه تخصیص مجدد منابع است؛ ج) راهبرد ST یا تنوعی؛ شامل شناسایی مهم‌ترین نقاط درونی عشایر برای مقابله با تهدیدهای بیرونی عشایر و د) راهبرد WT یا تدافعی؛ که شامل راهکارهای اجرایی برای به حداقل رساندن نقاط ضعف و اتخاذ تدابیر لازم در مهار و حذف تهدیدها (هاشمی، ۱۳۸۹). بنابراین، فرآیند توسعه و بهبود معیشت عشایر کوچ‌رو شهرستان گچساران با جمع‌آوری پروتکلی بر مبنای تکنیک سوات در قالب نقاط قوت شامل (توانایی و دارایی‌های عشایر که بوسیله آن می‌توانند در زمینه‌های نوع زندگی، تولیدات محصولات پروتئینی و لبنی و کشاورزی و نوع منابع مالی برتر باشند)، ضعف (نوعی محدودیت یا کمبود در منابع، مهارت‌ها و امکانات و توانایی‌هایی است که بطور محسوس مانع عملکرد اثربخش عشایر می‌شود)، فرصت‌ها (شناسایی پتانسیل و ظرفیت‌های محیطی و خارجی (دولتی و خصوصی و عشایر). و تهدیدها (موانع و خطرات و شرایط نامطلوب محیطی و سیاسی و قانونی خارج از جامعه عشایری که زندگی آن‌ها را با بحران مواجه می‌نماید) بود که پس از استخراج گویه‌ها به تعداد چهار و هشت گویه در ابعاد بوم‌شناختی (۷ گویه)، کالبدی (گویه ۵)، اجتماعی و فرهنگی (۱۷ گویه)، اقتصادی (۹ گویه) و همچنین مدیریتی و نهادی (۱۰ گویه) تقسیم‌بندی گردید. در راستای رعایت اصول روش تحقیق و بنا به تولید فزاینده داده‌ها در تکنیک سوات، چهار سؤال اساسی بر مبنای یک پروتکل تحت عناوین عوامل داخلی (نقاط قوت و ضعف) و عوامل خارجی (فرصت‌ها و تهدیدها) و در میان تمامی کارشناسان اداره‌ی کل امور عشایر استان کهگیلویه و بویراحمد (۱۲ نفر) توزیع گردید که پس از استخراج گویه‌ها برای بدست آوردن ضریب اهمیت (وزنی) گویه‌ها نمره ۲۰-۱ و وضع موجود گویه‌ها از منظر طیف لیکرت (با گزینه‌های ۱- خیلی کم ۲- کم ۳- متوسط ۴- زیاد ۵- خیلی زیاد) با نظرات متخصصان مربوطه در قالب بوم‌شناختی، کالبدی، اجتماعی- فرهنگی و مدیریتی- نهادی تنظیم گشت بطوری که در پایان امتیاز وزنی (نهایی) گویه‌ها با محاسبه وزن نرمال شده در امتیاز وضع موجود بدست آمده است.

نتایج و بحث

پس از گردآوری داده‌های پژوهش و پیاده‌ساز و تحلی محتوای پروتکل مدل SWOT، گویه‌ها استخراج شد (جدول ۱ و ۲). به‌طوری که نتایج و تحلیل داده‌ها با استفاده از روش امتیازدهی بر مبنای طیف لیکرت و در نهایت کسب امتیاز نهایی و اولویت‌بندی نقاط اساس کار این پژوهش را تشکیل داد. لذا، با این وجود، پس از دسته‌بندی گویه‌ها، به تفکیک بیست و سه گویه به‌عنوان عوامل داخلی (نه گویه قوت‌ها و چهارده گویه ضعف‌ها) در مقابل بیست و هشت گویه به‌عنوان عوامل خارجی (نه گویه فرصت و چهارده گویه تهدید) مشخص شدند. نتایج بدست آمده از ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (جدول ۳) نشان داد که امتیاز وزنی (نهایی) عوامل درونی عشایر ۳/۶۸ می‌باشد. بر اساس همین نتایج، امتیاز وزنی (نهایی) نقاط ضعف و نقاط قوت به‌ترتیب ۲/۲۳۲ و ۱/۴۴۸ بود که این خود نشان دهنده غلبه ضعف‌ها بر قوت‌ها است. در حالی که بر اساس نتایج، امتیاز وزنی (نهایی) عوامل بیرونی ۳/۳۲ است که امتیاز وزنی (نهایی) فرصت‌ها و تهدیدها در جدول ۴ به‌ترتیب، ۱/۲۲۳ و ۲/۰۹۷ نشان داده شده است. این یافته حاکی از غلبه‌ی تهدیدها بر فرصت‌ها می‌باشد. نتایج این یافته‌ها، نشان دهنده این است که در محیط درون عشایر ضعف‌ها

در مقایسه با قوت‌ها از امتیاز وزنی (نهایی) بیشتری برخوردار بوده که مستلزم برنامه‌ریزی برای به حداقل رساندن ضعف‌ها و یا استفاده حداکثری از فرصت‌ها برای از بین بردن ضعف‌ها می‌باشد. این در حالی است که در محیط بیرونی عشایر، غلبه تهدیدها را بر فرصت‌ها نشان می‌دهد. نتایج نشان داد حاکی از این است که وضعیت توسعه و بهبود معیشت عشایر کوچ‌رو محدوده مورد مطالعه از وضعیت مناسبی برخوردار نبوده به عبارتی، ضعف‌ها و تهدیدهای فراوانی وضعیت توسعه و بهبود معیشت عشایر را تحت‌الشعاع قرار داده است. لذا، لزوم توجه اساسی و برنامه‌ریزی ضربتی، جامع و مناسب جهت تعدیل تهدیدها و افزایش فرصت‌ها و همچنین از بین بردن نقاط ضعف و تقویت نقاط قوت ضروری به نظر می‌رسد. در ادامه به منظور بررسی تطبیقی مدل سوات از وضع موجود (نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدها) و نیز ارائه استراتژی مناسب، امتیاز وزنی (نهایی) هر یک از بخش‌های چهارگانه محاسبه گردیده است. از این رو، عواملی که دارای بالاترین امتیاز وزنی (نهایی) هستند به عنوان مینا و پایه برای تدوین راهبردها جهت توسعه و معیشت مورد استفاده قرار گرفتند که عبارتند از: نقاط قوت، وجود ظرفیت‌های مناسب و غنی از جمله استعداد و توانایی ذاتی در بخش کشاورزی، دامی، صنایع دستی و دارا بودن خاک و آب و مراتع مناسب با امتیاز وزنی (۰/۱۸۸) در جدول ۳، چشم‌اندازهای طبیعی، قلمروهای گسترده شرایط خاص آب و هوایی برای ایجاد گردشگری در مناطق عشایری، تهیه محصولات سالم و طبیعی در بخش کشاورزی، دامی و صنایع دستی با استفاده از دانش بومی عشایر برای مدیریت منابع به منظور پایداری توسعه و حفظ تعادل زیستی، دام عشایر به عنوان منبع ذخیره ژنتیکی دام کشور همچنین آداب و سنن و نحوه زندگی و کوچ عشایر و همچنین ساختار ایل و همبستگی قومی با امتیاز وزنی (۰/۱۸۰) از اولویت بیشتری برخوردار بوده‌اند که با برنامه‌ریزی در آموزش و ترویج به منظور تقویت آگاهی، دانش و مهارت عشایر و اولویت تخصیص منابع به مناطق کمتر توسعه یافته زمینه استفاده بهتر از آن‌ها فراهم می‌شود. از سوی دیگر، نقاط ضعف در درون جامعه عشایری نوعی محدودیت یا کمبود در منابع، مهارت‌ها و امکانات و توانایی‌هایی است که به‌طور محسوس مانع عملکرد اثر بخش عشایر می‌شود، پس از بدست آوردن امتیاز نهایی (وزنی) در جدول ۴، گویه‌های ترس و آینده‌هراسی از خشکسالی همچنین عدم بهره‌مندی عشایر از تسهیلات بدلیل نداشتن ضامن و وثیقه ملکی با امتیاز وزنی (۰/۱۸۸) و مهارت کم و وابستگی به زندگی تک محصولی با توجه به در دست داشتن منابع طبیعی، عدم تخصیص بودجه متناسب با محرومیت مناطق عشایری، صعب‌العبور و دور بودن مناطق عشایری از مراکز استان و شهرستان و بخش، نبود مراکز خرید و بازارچه برای محصولات عشایری و همچنین نبود میدان عرضه دام، محقق نشدن اهداف برنامه توسعه کشور در خصوص جامعه عشایری بدلیل ناآشنایی مسئولین و ندانستن نقش این جامعه مولد، عدم برگزاری کلاس‌های آموزشی - ترویجی و فنی حرفه‌ای همچنین پراکندگی جمعیت عشایری در عرصه گسترده‌ای از فضای جغرافیایی با امتیاز وزنی (۰/۱۸) بیشترین اولویت را از نظر کارشناسان دارا هستند، به طوری که با بررسی روند تغییرات جمعیتی یعنی کاهش جمعیت عشایر استان از ۱۳۴۸۷ خانوار در سال ۱۳۷۷ به ۸۰۰۰ خانوار در سال ۱۳۹۳ و به‌ویژه، منطقه مورد مطالعه (کاهش جمعیت از ۱۸۶۰ خانوار به ۷۰۰ خانوار)، بدلائل ضعف‌ها کاملاً مشهود است که مستلزم به حداقل رساندن این وضعیت با استفاده از راهکارهای اجرایی مناسب و سیاست‌های حمایتی برای این قشر مولد با مشارکت عشایر می‌باشد. این در حالی است که در این مطالعه، شناسایی پتانسیل و ظرفیت‌های محیطی و خارجی (دولتی و خصوصی) عشایر به عنوان فرصت برای تعدیل تهدیدها مشخص گردیده که از بین نُه گویه فرصت‌ها، دام عشایر و محصولات جانبی آن‌ها با امتیاز وزنی (۰/۱۸۸) همچنین حمایت ویژه دستگاه

متولی عشایر و ارتباط مستمر کارشناسان با عشایر و حضور در مناطق، در اختیار داشتن مراتع و آب و خاک مناسب همچنین در دست داشتن سند راهبردی عشایر و اشراف کامل دستگاه متولی بر نیاز مناطق با امتیاز وزنی (۰/۱۳۵) به-منظور هموار کردن استفاده حداکثری از این عوامل برای توسعه و بهبود معیشت عشایر امری مهم تلقی می‌گردد.

با وجود آنکه عوامل چالش‌زا شامل موانع، خطرات و شرایط نامطلوب محیطی و سیاسی و قانونی خارج از جامعه عشایری که زندگی آنها را با بحران مواجه می‌کند، در این مطالعه به‌عنوان تهدیدها مشخص گردیده‌اند. به‌طوری‌که بیشترین وزن نهایی به گویه‌های، تعرض و تصرف مراتع و ایل‌راه‌های عشایری و واگذاری به افراد غیر عشایری برای کشت و نبود مسیر کوچ، بی‌انگیزگی فرزندان عشایر برای ادامه زندگی عشایری و بالا رفتن سن سرپرستان خانوار و عدم توانایی نسبت به استمرار این نوع زندگی با امتیاز وزنی (۰/۱۹۶)، همچنین گران شدن نهاده‌های دامی و خدمات دامپزشکی و در نهایت ارزانی دام و محصولات عشایر همچنین جوابگو نبودن معیشت وابسته به دامداری با توجه به هزینه‌ها و بالا بودن بعد خانوار در مناطق عشایری و مهاجرت نمودن به شهر و روستاها با امتیاز وزنی (۰/۱۸۸)، تعلق گرفته است.

بنابراین، پس از انجام ارزیابی عوامل داخلی و عوامل خارجی به‌منظور تعیین خط‌مشی کلی در اتخاذ راهبرد مناسب، از ماتریس (IE) استفاده شد. جمع نمره نهایی (امتیاز وزنی) عوامل داخلی برابر با ۳/۶۸ و عوامل خارجی برابر ۳/۳۲ است با تشکیل ماتریس IE، خانه تدافعی (WT) به‌عنوان اولین راهبرد در فرآیند برنامه‌ریزی برای توسعه عشایر کوچ‌رو شهرستان گچساران حاصل شد که با تمرکز بر روی نقاط ضعف داخلی و تهدیدها عوامل خارجی استوار است، بنابراین در این راهبرد راهکارهایی اجرایی برای به حداقل رساندن نقاط ضعف و رفع و اجتناب از تهدیدهای محیطی و خارج از عشایر پرداخته می‌شود که در مجموع ۱۸ راهبرد بدست آمده بر اساس تقاطع نقاط ضعف و تهدید در راهبرد تدافعی می‌توان زمینه توسعه و بهبود معیشت عشایر را فراهم نمود.

ماتریس ارزیابی عوامل داخلی و خارجی

نتیجه ارزیابی عوامل داخلی و خارجی، پس از انجام مراحل یاد شده در روش تحقیق، در جدول ۳ و ۴ آمده است. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، جمع رتبه نهایی به‌دست آمده در ارزیابی عوامل داخلی برابر ۳/۶۸ بوده که نشان دهنده غلبه ضعف‌ها بر قوت‌ها است. این در حالی است که رتبه نهایی به‌دست آمده در ارزیابی عوامل خارجی ۳/۳۲ بوده که نشان دهنده غلبه فرصت‌ها بر تهدیدها است.

جدول ۱. ماتریس عوامل داخلی مؤثر در توسعه و بهبود معیشت عشایر

ابعاد	نقاط قوت (S)	نقاط ضعف (w)
توسعه و رفاه	<ul style="list-style-type: none"> • دام عشایر به عنوان منبع ذخیره ژنتیکی دام کشور • در اختیار داشتن مطالعات بخشی از مناطق مستعد عشایری استان در اداره امور عشایر 	<p>صعب العبور و دور بودن مناطق عشایری از مراکز استان و شهرستان و بخش</p> <p>پراکندگی جمعیت عشایری در عرصه گسترده‌ای از فضای جغرافیایی</p>
ایجاد فرصت‌های اشتغال و رفاه	<ul style="list-style-type: none"> • چشم اندازهای طبیعی، قلمروهای گسترده شرایط خاص آب و هوایی برای ایجاد گردشگری در مناطق عشایری • وجود ظرفیت‌های مناسب و غنی از جمله استعداد و توانایی ذاتی در بخش کشاورزی، دامی، صنایع دستی و دارا بودن خاک و آب و مراتع مناسب 	<p>مهارت کم و وابستگی به زندگی تک محصولی با توجه به در دست داشتن منابع طبیعی</p> <p>بی‌اعتمادی عشایر به تشکل‌های عشایری و نبود رابطه با این شبکه‌ها</p> <p>ترس و آینده‌هراسی از خشکسالی</p> <p>مهاجرت قشر جوان جامعه عشایری به شهرها</p> <p>عدم استقبال عشایر از انواع بیمه (بیمه اجتماعی عشایر و محصولات)</p> <p>پایین بودن سطح برخورداری جامعه عشایری از شاخص‌های توسعه</p>
اقتصادی	<ul style="list-style-type: none"> • وجود فرهنگ کار و تلاش دسته جمعی و منابع بالقوه اقتصادی برای توسعه و بهبود • وجود تشکل‌های بومی و محلی و شبکه‌های تعاونی عشایری 	<ul style="list-style-type: none"> • نبود مراکز خرید و بازارچه برای محصولات عشایری و همچنین نبود میدان عرضه دام • عدم بهره‌مندی عشایر از تسهیلات بدلیل نداشتن ضامن و وثیقه ملکی
مدیریتی و نهادی	<ul style="list-style-type: none"> • دانش بومی عشایر برای مدیریت منابع به منظور پایداری توسعه و حفظ تعادل زیستی 	<ul style="list-style-type: none"> • عدم توجه به زیر ساخت‌ها ابتدایی و مسائل فرهنگی • عدم تخصیص بودجه متناسب با محرومیت مناطق عشایری • محقق نشدن اهداف برنامه توسعه کشور در خصوص جامعه عشایری بدلیل ناآشنایی مسئولین و ندانستن نقش این جامعه مولد • عدم برگزاری کلاس‌های آموزشی- ترویجی و فنی حرفه‌ای

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۵

جدول ۲. ماتریس عوامل خارجی توسعه و بهبود امنیت زندگی عشایر

ابعاد	فرصت‌ها (O)	تهدیدها (T)
جمعیت عشایر	استفاده از انرژی پاک برای بهبود کیفیت زندگی عشایر دام عشایر و محصولات جانبی آن‌ها	<ul style="list-style-type: none"> مخاطره پذیری بالای معیشت عشایر نسبت به حوادث جوی و قهری با توجه به وابسته بودن به طبیعت در مناطق عشایری برای آموزش و در نتیجه پایین آمدن کیفیت آموزش آبرسانی با تانکر سیار در مناطق عشایری و نبود مجتمع آبرسان بویژه در فصل قشلاق
کادری	<ul style="list-style-type: none"> در دست داشتن سند راهبردی عشایر و اشراف کامل دستگاه متولی بر نیاز مناطق 	<ul style="list-style-type: none"> بی‌انگیزگی فرزندان عشایر برای ادامه زندگی عشایری و بالا رفتن سن سرپرستان خانوار و عدم توانایی نسبت به استمرار این نوع زندگی کمبود امنیت اجتماعی و وجود درگیری‌های قومی و قبیله‌ای بی‌اعتمادی عشایر با توجه به تعهدات شفاهی مکرر مسئولین برای توسعه زندگی عشایری و عدم انجام این تعهدات جمعیت کم عشایر و عدم بودجه کافی با توجه به عمق محرومیت در مناطق عشایری برداشت بی‌رویه گیاهان مرتعی به عنوان گیاهان دارویی و خوراکی و تخریب مرتع استخدام معلمان شهری، روستایی و شرایط دشوار زندگی عشایری و تاب آوری کم این معلمان در طول هفته جوابگو نبودن معیشت وابسته به دامداری با توجه به هزینه‌ها و بالا بودن بعد خانوار در مناطق عشایری و مهاجرت نمودن به شهر و روستاها
اقتصادی و فرهنگی	<ul style="list-style-type: none"> در اختیار داشتن مراتع و آب و خاک مناسب 	<ul style="list-style-type: none"> بی‌انگیزگی فرزندان عشایر برای ادامه زندگی عشایری و بالا رفتن سن سرپرستان خانوار و عدم توانایی نسبت به استمرار این نوع زندگی کمبود امنیت اجتماعی و وجود درگیری‌های قومی و قبیله‌ای بی‌اعتمادی عشایر با توجه به تعهدات شفاهی مکرر مسئولین برای توسعه زندگی عشایری و عدم انجام این تعهدات جمعیت کم عشایر و عدم بودجه کافی با توجه به عمق محرومیت در مناطق عشایری برداشت بی‌رویه گیاهان مرتعی به عنوان گیاهان دارویی و خوراکی و تخریب مرتع استخدام معلمان شهری، روستایی و شرایط دشوار زندگی عشایری و تاب آوری کم این معلمان در طول هفته جوابگو نبودن معیشت وابسته به دامداری با توجه به هزینه‌ها و بالا بودن بعد خانوار در مناطق عشایری و مهاجرت نمودن به شهر و روستاها
اقتصادی	<ul style="list-style-type: none"> امکان تغییر شغل عشایر از دامداری به کشاورزی با توجه به در دسترس بودن منابع ایجاد کانون‌های عشایری و همجواری با شهرک‌های صنعتی قرار داشتن عشایر و مراتع آن‌ها در پایاب سدها 	<ul style="list-style-type: none"> گران شدن نهاده‌های دامی و خدمات دامپزشکی و در نهایت ارزانی دام و محصولات عشایر نبود صنایع تبدیلی در مناطق عشایری
مدیریتی و نهادی	<ul style="list-style-type: none"> حمایت ویژه دستگاه متولی عشایر و ارتباط مستمر کارشناسان با عشایر و حضور در مناطق وجود آیین نامه ساماندهی عشایر و مشخص نمودن وظایف دستگاهها توسط هیئت دولت 	<ul style="list-style-type: none"> سیاست‌های نامناسب در قبال تولیدات این جامعه نبود مراکز آموزشی مختلف برای تحصیل فرزندان عشایر تعرض و تصرف مراتع و ایلراهمای عشایری و واگذاری به افراد غیر عشایری برای کشت و نبود مسیر کوچ

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۵

جدول ۳. ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (قوت و ضعفها)

امتیاز وزنی (نهانی)	امتیاز وضع موجود	وزن نرمال شده	وزن (ضریب- اهمیت)	سوات	نقاط قوت	نقاط ضعف
۰/۱۸	۴	۰/۰۴۵	۱۷	S ₁ = چشم اندازهای طبیعی، قلمروهای گسترده شرایط خاص آب و هوایی برای ایجاد گردشگری در مناطق عشایری		
۰/۱۲۶	۳	۰/۰۴۲	۱۶	S ₂ = وجود فرهنگ کار و تلاش دسته جمعی و منابع بالقوه اقتصادی برای توسعه و بهبود		
۰/۱۸	۴	۰/۰۴۵	۱۷	S ₃ = تهیه محصولات سالم و طبیعی در بخش کشاورزی، دامی و صنایع دستی با استفاده از دانش		
۰/۱۸۸	۴	۰/۰۴۷	۱۸	S ₄ = وجود ظرفیت‌های مناسب و غنی از جمله استعداد و توانایی ذاتی در بخش کشاورزی، دامی، صنایع دستی و دارا بودن خاک و آب و مراتع مناسب		
۰/۱۸	۴	۰/۰۴۵	۱۷	S ₅ = دانش بومی عشایر برای مدیریت منابع به منظور پایداری توسعه و حفظ تعادل زیستی		
۰/۱۱۷	۳	۰/۰۳۹	۱۵	S ₆ = وجود تشکلهای بومی و محلی و شبکه‌های تعاونی عشایری		
۰/۱۸	۴	۰/۰۴۵	۱۷	S ₇ = دام عشایر به عنوان منبع ذخیره ژنتیکی دام کشور		
۰/۱۱۷	۳	۰/۰۳۹	۱۵	S ₈ = در اختیار داشتن مطالعات بخشی از مناطق مستعد عشایری استان در اداره امور عشایر		
۰/۱۸	۴	۰/۰۴۵	۱۷	S ₉ = آداب و سنن و نحوه زندگی و کوچ عشایر و همچنین ساختار ایلی و همبستگی قومی		
۰/۱۸	۴	۰/۰۴۵	۱۷	W ₁ = مهارت کم و وابستگی به زندگی تک محصولی با توجه به در دست داشتن منابع طبیعی		
۰/۱۲۶	۳	۰/۰۴۲	۱۶	W ₂ = عدم توجه به زیر ساخت‌های ابتدایی و مسائل فرهنگی		
۰/۱۸	۴	۰/۰۴۵	۱۷	W ₃ = عدم تخصیص بودجه متناسب با محرومیت مناطق عشایری		
۰/۱۸	۴	۰/۰۴۵	۱۷	W ₄ = صعب العبور و دور بودن مناطق عشایری از مراکز استان و شهرستان و بخش		
۰/۱۸	۴	۰/۰۴۵	۱۷	W ₅ = نبود مراکز خرید و بازارچه برای محصولات عشایری و همچنین نبود میدان عرضه دام		
۰/۱۸	۴	۰/۰۴۵	۱۷	W ₆ = محقق نشدن اهداف برنامه توسعه کشور در خصوص جامعه عشایری بدلیل ناشنایی مسئولین و ندانستن نقش این جامعه مولد		
۰/۱۲۶	۳	۰/۰۴۲	۱۶	W ₇ = بی‌اعتمادی عشایر به تشکلهای عشایری و نبود رابطه با این شبکه‌ها		
۰/۱۸۸	۴	۰/۰۴۷	۱۸	W ₈ = ترس و آینده‌هراسی از خشکسالی		
۰/۱۰۹	۳	۰/۰۳۶۵	۱۴	W ₉ = مهاجرت قشر جوان جامعه عشایری به شهرها		
۰/۱۸	۴	۰/۰۴۵	۱۷	W ₁₀ = عدم برگزاری کلاس‌های آموزشی- ترویجی و فنی حرفه‌ای		
۰/۱۸	۴	۰/۰۴۵	۱۷	W ₁₁ = پراکندگی جمعیت عشایری در عرصه گسترده‌ای از فضای جغرافیایی		
۰/۱۲۶	۳	۰/۰۴۲	۱۶	W ₁₂ = پایین بودن سطح برخورداری جامعه عشایری از شاخص‌های توسعه		
۰/۱۰۹	۳	۰/۰۳۶۵	۱۴	W ₁₃ = عدم استقبال عشایر از انواع بیمه (بیمه اجتماعی عشایر و محصولات)		
۰/۱۸۸	۴	۰/۰۴۷	۱۸	W ₁₄ = عدم بهره‌مندی عشایر از تسهیلات بدلیل نداشتن ضامن و وثیقه ملکی		
۳/۶۸		۱	۳۸۰	جمع		

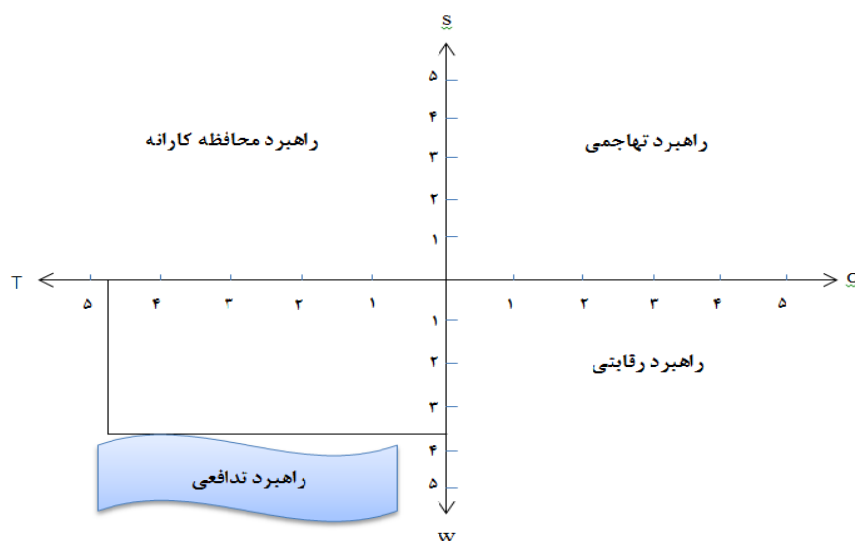
مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۵

جدول ۴. ماتریس عوامل خارجی (فرصت‌ها و تهدیدها)

وزنی (نهایی) امتیاز	وضع موجود	وزن نه‌عال شده	وزن (اصری) - اهمیت	سوات	
۰/۱۳۵	۳	۰/۰۴۵	۱۷	O ₁ =حمایت ویژه دستگاه متولی عشایر و ارتباط مستمر کارشناسان با عشایر و حضور در مناطق	فرصت‌ها
۰/۱۸	۴	۰/۰۴۵	۱۷	O ₂ =در اختیار داشتن مراتع و آب و خاک مناسب	
۰/۱۳۵	۳	۰/۰۴۵	۱۷	O ₃ =در دست داشتن سند راهبردی عشایر و اشراف کامل دستگاه متولی بر نیاز مناطق	
۰/۱۲	۳	۰/۰۴	۱۶	O ₄ =وجود آیین نامه ساماندهی عشایر و مشخص نمودن وظایف دستگاهها توسط هیئت دولت	
۰/۱۲	۳	۰/۰۴	۱۶	O ₅ =امکان تغییر شغل عشایر از دامداری به کشاورزی با توجه به در دسترس بودن منابع	
۰/۱۱۷	۳	۰/۰۳۹	۱۵	O ₆ =استفاده از انرژی پاک برای بهبود کیفیت زندگی عشایر	
۰/۱۸۸	۴	۰/۰۴۷	۱۸	O ₇ =دام عشایر و محصولات جانبی آن‌ها	
۰/۱۱۷	۳	۰/۰۳۹	۱۵	O ₈ =قرار داشتن عشایر و مراتع آن‌ها در پایاب سدها	
۰/۱۱۱	۳	۰/۰۳۷	۱۴	O ₉ =ایجاد کانون‌های عشایری و همجواری با شهرک‌های صنعتی	
۰/۱۹۶	۴	۰/۰۴۹	۱۹	T ₁ =تعرض و تصرف مراتع و ایلراه‌های عشایری و واگذاری به افراد غیر عشایری برای کشت و نبود مسیر کوچ	تهدیدها
۰/۱۹۶	۴	۰/۰۴۹	۱۹	T ₂ =بی‌انگیزگی فرزندان عشایر برای ادامه زندگی عشایری و بالا رفتن سن سرپرستان خانوار و عدم توانایی نسبت به استمرار این نوع زندگی	
۰/۱۱۱	۳	۰/۰۳۷	۱۴	T ₃ =کمبود امنیت اجتماعی و وجود درگیری‌های قومی و قبیله‌ای	
۰/۱۳۵	۳	۰/۰۴۵	۱۷	T ₄ =بی‌اعتمادی عشایر با توجه به تعهدات شفاهی مکرر مسئولین برای توسعه زندگی عشایری و عدم انجام این تعهدات	
۰/۱۸۸	۴	۰/۰۴۷	۱۸	T ₅ =گران شدن نهاده‌های دامی و خدمات دامپزشکی و در نهایت ارزانی دام و محصولات عشایر	
۰/۱۳۵	۳	۰/۰۴۵	۱۷	T ₆ =مخاطره پذیری بالای معیشت عشایر نسبت به حوادث جوی و قهری با توجه به وابسته بودن به طبیعت	
۰/۱۸	۴	۰/۰۴۵	۱۷	T ₇ =جمعیت کم عشایر و عدم بودجه کافی با توجه به عمق محرومیت در مناطق عشایری	
۰/۱۳۵	۳	۰/۰۴۵	۱۷	T ₈ =برداشت بی‌رویه گیاهان مرتعی به عنوان گیاهان دارویی و خوراکی و تخریب مرتع	
۰/۱۳۵	۳	۰/۰۴۵	۱۷	T ₉ =نبود صنایع تبدیلی در مناطق عشایری	
۰/۱۱۷	۳	۰/۰۳۹	۱۵	T ₁₀ =استخدام معلمان شهری، روستایی و شرایط دشوار زندگی عشایری و تاب‌آوری کم این معلمان در طول هفته در مناطق عشایری برای آموزش و در نتیجه پایین آمدن کیفیت آموزش	
۰/۱۸۸	۴	۰/۰۴۷	۱۸	T ₁₁ =جوابگو نبودن معیشت وابسته به دامداری با توجه به هزینه‌ها و بالا بودن بعد خانوار در مناطق عشایری و مهاجرت نمودن به شهر و روستاها	
۰/۱۳۵	۳	۰/۰۴۵	۱۷	T ₁₂ =سیاست‌های نامناسب در قبال تولیدات این جامعه	
۰/۱۲	۳	۰/۰۴	۱۶	T ₁₃ =نبود مراکز آموزشی مختلف برای تحصیل فرزندان عشایر	
۰/۱۳۵	۳	۰/۰۴۵	۱۷	T ₁₄ =آبرسانی با تانکر سیار در مناطق عشایری و نبود مجتمع آبرسان بویژه در فصل قشلاق	
۳/۳۲		۱	۳۸۳	جمع	

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۵

بنابراین، پس از انجام ارزیابی عوامل داخلی (IFE) و ارزیابی عوامل خارجی (EFE) به منظور تعیین خطامشی کلی در اتخاذ راهبرد مناسب، از ماتریس (IE) استفاده شد. جمع نمره نهایی (امتیاز وزنی) عوامل داخلی برابر با ۳/۶۸ و عوامل خارجی برابر ۳/۳۲ است. با تشکیل ماتریس IE خانه تدافعی (WT) به عنوان مهم‌ترین راهبرد در فرآیند برنامه‌ریزی برای توسعه عشایر کوچ‌رو شهرستان گچساران حاصل شد. که با تمرکز بر روی نقاط ضعف داخلی و تهدیدها عوامل خارجی استوار است. بنابراین، در این راهبرد راهکارهایی اجرایی برای به حداقل رساندن نقاط ضعف و رفع و اجتناب از تهدیدهای محیطی و خارج از عشایر پرداخته می‌شود.

شکل ۱. نمودار تحلیلی سوات برای تدوین راهبردها

تدوین راهبردها و کلیات برنامه ابعاد توسعه و بهبود امنیت معیشت عشایر کوچ‌رو شهرستان گچساران بر پایه مطالعات صورت گرفته در فرآیند تحقیق و برنامه‌ریزی راهبردی در قالب تکنیک سوات، اولویت‌بندی راهبردها بر اساس وزن‌دهی (امتیاز نهایی) بدست آمده است. همان‌گونه که در جدول ۵ نشان داده شده، راهبرد تدافعی (WT) در اولویت نخست قرار گرفت. تدوین برنامه و راهکار اجرایی برای این راهبرد با توجه قرار گرفتن (نقاط ضعف به عنوان عوامل داخلی و تهدیدها عوامل خارجی) انجام گردیده و بر همین اساس برای سایر راهبردها در جدول ۶ تنظیم گویه‌ها بر اساس وزن نهایی مرتب و راهکارهایی اجرایی مشخص گردیده است.

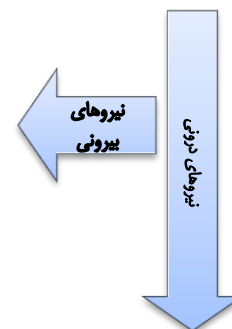
جدول ۵. اولویت‌بندی راهبردها بر اساس وزن‌دهی (امتیاز نهایی) بدست آمده است

SWOT	راهبرد تدافعی WT	راهبرد تنوعی ST	راهبرد بازنگری WO	راهبرد تهاجمی SO
کارشناسان	۴/۶۸	۳/۰۳	۲/۷۲	۱/۷۷
اولویت راهبردها	اول	دوم	سوم	چهارم

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۵

جدول ۶. تنظیم گویه‌ها بر اساس امتیاز وزنی (نهایی) و ارائه راهبردها بر اساس وضعیت قرار گرفتن هر یک از نقاط در راهبردها

تحلیل SWOT	فرصت‌ها (O)	تهدیدها (T)
	O ₇ =دام عشایر و محصولات جانبی آن‌ها	T1= تعرض و تصرف مراتع و ایله‌های عشایری و واگذاری به افراد غیر عشایری برای کشت و نبود مسیر کوچ
	O ₂ =در اختیار داشتن مراتع و آب و خاک مناسب	T2= بی‌انگیزگی فرزندان عشایر برای ادامه زندگی عشایری و بالا رفتن سن سرپرستان خانوار و عدم توانایی نسبت به استمرار این نوع زندگی
	O ₁ =حمایت ویژه دستگاه متولی عشایر و ارتباط مستمر کارشناسان با عشایر و حضور در مناطق	T5=گران شدن نهاده‌های دامی و خدمات دامپزشکی و در نهایت ارزانی دام و محصولات عشایر
	O ₃ =در دست داشتن سند راهبردی عشایر و اشراف کامل دستگاه متولی بر نیاز مناطق	T11=جوابگو نبودن معیشت وابسته به دامداری با توجه به هزینه‌ها و بالا بودن بعد خانوار در مناطق عشایری و مهاجرت نمودن به شهر و روستاها
	O ₄ =وجود آیین نامه ساماندهی عشایر و مشخص نمودن وظایف دستگاهها توسط هیئت دولت	T7=جمعیت کم عشایر و عدم بودجه کافی با توجه به عمق محرومیت در مناطق عشایری
	O ₅ =امکان تغییر شغل عشایر از دامداری به کشاورزی با توجه به در دسترس بودن منابع	T4=بی‌اعتمادی عشایر با توجه به تعهدات شفاهی مکرر مسئولین برای توسعه زندگی عشایری و عدم انجام این تعهدات
	O ₆ =استفاده از انرژی پاک برای بهبود کیفیت زندگی عشایر	T6=مخاطره پذیری بالای معیشت عشایر نسبت به حوادث جوی و قهری با توجه به وابسته بودن به طبیعت
	O ₈ =قرار داشتن عشایر و مراتع آن‌ها در پایاب سدها	T8=برداشت بی‌رویه گیاهان مرتعی به عنوان گیاهان دارویی و خوراکی و تخریب مرتع
	O ₉ =ایجاد کانون‌های عشایری و همجواری با شهرک‌های صنعتی	T9=نبود صنایع تبدیلی در مناطق عشایری
		T12=سیاست‌های نامناسب در قبال تولیدات این جامعه
		T14=آبرسانی با تانکر سیار در مناطق عشایری و نبود مجتمع آبرسان بویژه در فصل قشلاق
		T13=نبود مراکز آموزشی مختلف برای تحصیل فرزندان عشایر
		T10=استخدام معلمان شهری، روستایی و شرایط دشوار زندگی عشایری و تاب‌آوری کم این معلمان در طول هفته در مناطق عشایری برای آموزش و در نتیجه پایین آمدن کیفیت آموزش
		T3=کمبود امنیت اجتماعی و وجود درگیری‌های قومی و قبیله‌ای

ادامه جدول ۶. تنظیم گویه‌ها بر اساس امتیاز وزنی (نهایی) و ارائه راهبردها بر اساس وضعیت قرار گرفتن هر یک از نقاط در راهبردها		
قوت‌ها (S)	راهبردهای رقابتی/تهاجمی (SO)	راهبردهای تنوع (ST)
S4=وجود ظرفیت‌های مناسب و غنی از جمله استعداد و توانایی ذاتی در بخش کشاورزی، دامی، صنایع دستی و دارا بودن خاک و آب و مراتع مناسب	۱- ساماندهی به اسکان عشایر در کنار مدیریت و تقویت استفاده از تسهیلات به منظور فعال نمودن عشایر چندکارکردی	۱- واگذاری مراتع به عشایر و حفظ و ثبت ایلم‌ها
S1= چشم اندازه‌های طبیعی، قلمروهای گسترده شرایط خاص آب و هوایی برای ایجاد گردشگری در مناطق عشایری	۲- ایجاد زیرساخت و قطب‌های توریسمی و توسعه صنعت گردشگری و جذب گردشگر به منظور استفاده از جاذبه‌های طبیعی عشایر	۲- تغییر نگرش فرزندان عشایر با جذاب نمودن زندگی عشایری متناسب با ظرفیت‌ها
S3=تهیه محصولات سالم و طبیعی در بخش کشاورزی، دامی و صنایع دستی با استفاده از دانش	۳- تقویت مدیریت و سرمایه‌گذاری در ایجاد صنایع تبدیلی	۳- حمایت‌آمین نهاده‌های دامی و کشاورزی خرید تضمینی محصولات
S5=دانش بومی عشایر برای مدیریت منابع به منظور پایداری توسعه و حفظ تعادل	۴- تقویت روحیه زیست محیطی و زمینه‌یابی حداکثر استفاده از منابع	۴- تقویت مشاغل خانگی و بومی و توانمند نمودن آن‌ها
S7=دام عشایر به عنوان منبع ذخیره ژنتیکی دام کشور	۵- بهره‌مندی از تسهیلات با بهره کم در راستای افزایش زنجیره تولید و توسعه و تقویت فعالیت‌های کشاورزی	۵- تخصیص بودجه با توجه به بعد خانوار و دادن تسهیلات مدت دار ارزان قیمت
S9=آداب و سنن و نحوه زندگی و کوچ عشایر و همچنین ساختار ایلی و همبستگی	۶- سرمایه‌گذاری در احداث تأسیسات انرژی پاک در مناطق عشایری بعنوان منبع درآمد برای استفاده جمعی و بهره‌مند نمودن آن‌ها	۶- اجرایی نمودن مصوبات مسئولین و مشارکت عشایر در تصمیم‌گیری و اجرا
S2=وجود فرهنگ کار و تلاش دسته جمعی و منابع بالقوه اقتصادی برای توسعه و بهبود زیستی	۷- تقویت روحیه همبستگی و مشارکت در تصمیم‌گیری و اجرا	۷- استفاده از دانش بومی عشایر برای مدیریت ریسک و توانمند سازی برای بالا بردن تاب‌آوری عشایر و حفظ روحیه اجتماعی
S6=وجود تشکل‌های بومی و محلی و شبکه‌های تعاونی عشایری	۸- تقویت و توسعه شبکه‌های تعاونی تولید و آب بران و واگذاری زمین و آب برای اعضا برای فعالیت‌های کشاورزی	۸- مدیریت مراتع با استفاده از شبکه‌های تعاونی مشاع
S8=در اختیار داشتن مطالعات بخشی از مناطق مستعد عشایری استان در اداره امور عشایر	۹- تقویت استفاده از پتانسیل و ظرفیت‌ها مناطق برای اشتغالزایی و توسعه کانون عشایری	۹- زمینه‌یابی صنایع تبدیلی متناسب با فعالیت‌ها با استفاده از قابلیت سنجی و ایجاد آن
ضعف‌ها (W)	راهبردهای بازنگری/تغییر جهت هوشمندانه (WO)	راهبردهای تدافعی (WT)
W14=عدم بهره‌مندی عشایر از تسهیلات بدلیل نداشتن ضامن و وثیقه ملکی	۱- بازنگری در کمک‌های اعتباری و تسهیلات متناسب با تولید	۱- حل مشکلات و تسریع در ثبت ایلم‌ها و توجه ویژه به حفظ و نگهداری آن‌ها
W8=ترس و آینده هراسی از خشکسالی	۲- بازنگری در زندگی وابسته به مرتع و کشت وارپته‌های مقاوم به خشکی	۲- بهره‌مند نمودن عشایر از تسهیلات و سهل نمودن تضمین با توجه به شرایط زندگی
W1=مهارت کم و وابستگی به زندگی تک محصولی با توجه به در دست داشتن منابع طبیعی	۳- برگزاری کلاس‌های آموزشی و ترویجی و تغییر نگرش و مهارت‌افزایی	۳- ایجاد بستر مناسب با عمران مسائل زیر بنایی و اهمیت دادن به جوانان و حل اشتغال با چند کارکردی نمودن عشایر و تسهیل در فراهم نمودن
	۴- بازنگری مسئولین در تخصیص بودجه به مناطق عشایری	۴- ایجاد مدیریت ریسک در سه سطح ملی،

محلی و عشایر و احیا، مراعات و وارثه‌های مقاوم به خشکی در مناطق عشایری	۵- فراهم نمودن امکانات عمرانی و زیر بنایی متناسب با وظایف دستگاه‌ها	W3=عدم تخصیص بودجه متناسب با محرومیت مناطق عشایری
۵- توزیع اعتبارات متناسب با محرومیت جامعه عشایری و تخصیص به موقع اعتبارات در زمان مناسب	۶- برگزاری جشنواره‌ها و فروش محصولات و سهیل نمودن شیوه دسترسی مصرف‌کنندگان	W4=صعب العبور و دور بودن مناطق عشایری از مراکز استان و شهرستان و بخش
۶- بهبود امکانات، منجمه تسهیلات لازم برای بهبود شرایط کالبدی راه‌ها و تسریع در ساماندهی طرح‌ها و امکانات اولیه	۷- نظارت بر اجرا و ارزشیابی برنامه‌های توسعه در مناطق عشایری و لحاظ نمودن بازنگری در این برنامه‌ها	W5=نبود مراکز خرید و بازارچه برای محصولات عشایری و همچنین نبود میدان عرضه دام
۷- ایجاد بازارچه‌ها هفتگی متعلق به عشایر و احداث میادین متناسب با محصولات عشایر	۸- نیاز سنجی آموزشی و پیش بینی در برنامه به منظور مهارت در استفاده از شیوه‌های نوین کشت	W6=حقوق نشدن اهداف برنامه توسعه کشور در خصوص جامعه عشایری بدلیل ناشناختی مسئولین و ندانستن نقش این جامعه مولد
۸- آموزش عشایر با برگزاری دوره‌های کوتاه مدت و بلند مدت با رویکرد توانمند نمودن و تغییر نگرش برای مشاغل دیگر	۹- آگاه نمودن عشایر در دادن امکانات به مراکز تجمع به منظور تغییر نگرش و بازنگری در پراکندگی آن‌ها	W10=عدم برگزاری کلاس‌های آموزشی- ترویجی و فنی حرفه‌ای
۹- موظف نمودن قانونی دستگاه‌ها متناسب با وظایف آنها در برنامه توسعه کشور و همچنین مطرح نمودن آیین نامه ساماندهی در مجلس شورای اسلامی	۱۰- برآورد شلخص‌های برنامه در مناطق عشایری و ارائه به نهاده‌ها برای آگاهی از وضعیت شاخص‌های توسعه	W11=پراکندگی جمعیت عشایری در عرصه گسترده‌ای از فضای جغرافیایی
۱۱- استعدادیابی مناطق و اسکان عشایر با فراهم نمودن امکانات	۱۱- بازنگری در شیوه خدمت به این جامعه و متولی نمودن همه دستگاه‌ها به این قشر	W12=پایین بودن سطح برخورداری جامعه عشایری از شاخص‌های توسعه
۱۲- در نظر گرفتن خواست مردم و مشارکت دادن آنها در مسائل و تصمیم‌گیری‌ها	۱۲- تقویت روحیه انسجام اجتماعی از طریق بازنگری در تشکله‌ها	W2=عدم توجه به زیر ساخت‌ها ابتدایی و مسائل فرهنگی
۱۳- تقسیم سود تعاونی‌ها بین اعضا و رفع احتیاجات عشایر در مواقع ضروری	۱۳- بازنگری در شیوه خدمات بیمه‌ها و سهیل نمودن ارائه خدمات آن‌ها	W7=بی‌اعتمادی عشایر به تشکله‌های عشایری و نبود رابطه با این شبکه‌ها
۱۴- خارج نمودن عشایر از زندگی وابسته به طبیعت با ایجاد مشاغل چند کارکردی و خانگی	۱۴- بازنگری در معیشت و فراهم نمودن امکانات و تسهیل در تشکیل خانواده	W13=عدم استقبال عشایر از انواع بیمه (بیمه اجتماعی عشایر و محصولات)
۱۵- قرق نمودن مراعات و بذریاشی و عملیات آبخیزداری توسط عشایر با پرداخت حقوق و مزایا		W9=مهاجرت قشر جوان جامعه عشایری به شهرها
۱۶- تخصیص سهمیه تربیت معلم به فرزندان عشایر با آموزش در دانشگاه‌ها و تعهد سپری نمودن خدمت در مناطق عشایری		
۱۷- ایجاد شهرک‌های صنعتی و تولیدی در مناطق عشایری		
۱۸- آگاهی و اطلاع رسانی عشایر و نشان دادن نمونه‌های واقعی بهرمندی از مزایای بیمه با استفاده از آموزش‌های ترویجی		

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۵

نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش‌های بیلاق چغاخور و محمودی (۱۳۹۱)؛ جمینی و همکاران (۱۳۹۳)، با عناوین شناسایی راهبردهای توسعه جامعه عشایری با استفاده از تکنیک سوات در استان خوزستان و شناسایی راهبردهای

توسعه اشتغال در روستاهای بدر همسو می‌باشد. با این وجود، راهبردهای این پژوهش با جزئیات دقیق‌تر و راهبردهای بیشتر نسبت به دو پژوهش ذکر شده می‌باشد. در حالی که مطالعات و همایش‌های پیرامون ساماندهی به زندگی عشایر با رویکرد اسکان و ساماندهی به کوچ انجام گردیده است که از یکسو بحث اسکان و یکجانشینی عشایر و خارج شدن از زندگی تک محصولی بدون مهارت افزایی و از سوی دیگر ایجاد مشاغل فقط باغداری بدون در نظر گرفتن خسارت‌های ناشی از تغییرات اقلیم و فروپاشی نظام ایلی و حاشیه‌نشینی رهایی صرف فعالیت باغداری مطرح گردیده که با مراجعه به سرشماری اجتماعی، اقتصادی عشایر روند صعودی کاهش شدید جمعیت عشایر آشکار می‌گردد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

توجه به یافته‌های تحقیق، محیط درونی و بیرونی از منظر معیشت عشایر بررسی و ارزیابی شده به طوری که هدف از این سنجش شناسایی و دسته‌بندی نقاط و برنامه‌ریزی برای تقویت زمینه‌های مساعد داخلی و به حداقل رساندن عوامل بازدارنده می‌باشد. با توجه به یافته‌های تحقیق، ظرفیت‌ها و محدودیت‌های توسعه و بهبود معیشت عشایر محدوده مورد مطالعه گویایی آن است که از بین نقاط ضعف " ترس و آینده‌هراسی از خشکسالی همچنین عدم بهره‌مندی عشایر از تسهیلات بدلیل نداشتن ضامن و وثیقه ملکی " از عوامل تأثیرگذار درونی بر کاهش توسعه و بهبود معیشت عشایر و از میان نقاط قوت وجود ظرفیت‌های مناسب و غنی از جمله استعداد و توانایی ذاتی در بخش کشاورزی، دامی، صنایع دستی و دارا بودن خاک و آب و مراتع مناسب به‌عنوان عوامل مهم داخلی بر روند بهتر شدن توسعه و بهبود معیشت به منظور حداکثر استفاده و از عوامل بیرونی تأثیرگذار بر تضعیف توسعه و بهبود معیشت " تعرض و تصرف مراتع و ایل‌راه‌های عشایری و واگذاری به افراد غیر عشایری برای کشت و نبود مسیر کوچ، بی‌انگیزگی فرزندان عشایر برای ادامه زندگی عشایری و بالا رفتن سن سرپرستان خانوار و عدم توانایی نسبت به استمرار این نوع زندگی به‌عنوان نقاط تهدید کننده همچنین داشتن پتانسیل و فرصت‌های من جمله دام عشایر و محصولات جانبی آن‌ها به منظور راهکار اجرایی برای استفاده حداکثر شناسایی گردیده‌اند. بطوری که پس از وزن‌دهی راهبرد تدافعی WT به عنوان اولویت اول مشخص گردید و بر این اساس تدوین و تنظیم برنامه به‌صورتی تهیه می‌شود که در آن گویه بیشترین امتیاز را دارد. بنابراین، ترس و آینده‌هراسی از خشکسالی در ابعاد اجتماعی و فرهنگی دارای بیشترین امتیاز در نقاط ضعف که با ایجاد برنامه مدیریت ریسک در سه سطح ملی محلی و خود عشایر اجیاء مراتع با وارینه‌های مقاوم به خشکی با پیش‌بینی پروژه سیستم‌های هشدار دهنده در بلند مدت به‌طوری که نحوه مشارکت عشایر هم در طراحی، اجرا و ارزیابی باشد قابل انجام است. همچنین عدم بهره‌مندی عشایر از تسهیلات بدلیل نداشتن ضامن و وثیقه ملکی با برنامه بهره‌مند نمودن عشایر از تسهیلات بانکی و سهل نمودن با پیش‌بینی پروژه کمک‌های فنی و اعتباری یارانه‌دار در میان مدت با همکاری بانک‌های عامل به‌طوری که عشایر در مرحله اجرا و ارزیابی این برنامه مشارکت نمایند و از میان گویه‌های تهدید بیشترین امتیاز نهایی به تعرض و تصرف مراتع و ایل‌راه‌های عشایری و واگذاری به افراد غیرعشایری برای کشت و نبود مسیر کوچ و بی‌انگیزگی فرزندان عشایر برای ادامه زندگی عشایری و بالا رفتن سن سرپرستان خانوار و عدم توانایی نسبت به استمرار این نوع زندگی تعلق دارد که به ترتیب با تدوین برنامه واگذاری مراتع به عشایر و حفظ و ثبت ایل‌راه‌ها و پیش‌بینی احداث اطرافگاه و نصب تابلوی مسیر کوچ در بلند مدت با مشارکت عشایر در طراحی و ارزیابی این برنامه با توجه به قرار گرفتن در ابعاد مدیریتی و نهادی

همچنین تغییر نگرش فرزندان عشایر با جذاب نمودن زندگی عشایری متناسب با ظرفیت‌ها با پیش‌بینی پروژه‌های عمران مناطق روستایی و تخصیص وام در ابعاد اجتماعی و فرهنگی با مشارکت آنان در طراحی، اجرا و ارزیابی در بلند مدت به روند توسعه و بهبود معیشت عشایر دست یافت بنابراین، براساس یافته‌ها و برنامه مشخص شده بر اساس راهبرد تدافعی همچنین در راستای رسیدن به توسعه و بهبود معیشت عشایر کوچ‌رو شهرستان گچساران پیشنهادهای این پژوهش برای برنامه‌ریزی به شرح زیر ارائه می‌گردد.

- نظر به اینکه تنوع بخشی معیشت عشایر لازم و ضروری است، برگزاری کلاس‌های آموزشی-ترویجی و مهارت افزایی برای چند کارکردی نمودن خانوارهای عشایری مؤثر است.
- همانگونه که یافته‌های نشان می‌دهد عشایر از بنیه مالی ناکافی رنج می‌برند. لذا، تخصیص کمک‌های فنی و اعتباری بلندمدت یارانه دار در راستای افزایش تولید مفید است.
- یکی از رهکارهای تنوع بخشی معیشت عشایر تقویت و توسعه مشاغل خانگی است.
- ایجاد نمایشگاه‌ها و میادین خاص محصولات عشایر به درآمدزایی و پایداری اقتصادی عشایر کمک می‌کند.
- بازاریابی و خرید تضمینی محصولات عشایر
- تأمین نهاده‌های دامی و در اختیار قرار دادن آن به صورت بلندمدت
- بذپاشی، احیاء و کپه کاری مراتع و قرق نمودن مراتع بوسیله خود عشایر با پرداخت حق‌الزحمه متناسب با اقلیم و خاک مرتع
- قابلیت‌سنجی مناطق عشایری و تعریف شغل متناسب با قابلیت با حمایت دستگاه‌های اجرایی
- تخصیص آب و خاک و استفاده از پمپ‌های کوچک برای کشاورزی
- حمایت بارانه‌ای دارو برای احشام از سوی دولت
- ساماندهی به کوچ با حمایت از متنوع سازی مشاغل
- حمایت و پشتیبانی از ساماندهی به اسکان با مطالعات امکان‌سنجی علمی
- تخصیص بودجه متناسب با محرومیت از سوی کمیته‌های برنامه‌ریزی
- ایجاد صنایع تبدیلی و کارخانه‌های تولیدی
- ایجاد دهکده توریستی عشایر با حفظ سنن و فرهنگ کار و تلاش.

بنابراین، برای رفع محرومیت این قشر مولد ترسیم برنامه فضایی یا آمایشی با هدف شناسایی نقاط، قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها مختص هر سامانه عشایری با مشارکت عشایر و برنامه‌ریزان زمینه‌ی توسعه و بهبود معیشت آن‌ها و حفظ این جامعه را فراهم نمود.

منابع

- اسماعیل‌نیا، ح. و شیخعلی، م. ۱۳۹۲. تنگناهای توسعه جامعه عشایری و راه حل‌های آن در ایران. فصلنامه نظام مهندسی کشاورزی منابع طبیعی، ۱۱(۴۰): ۱۶-۴۰.
- بازیان، غ، داهلان، ا، مهرابی، ع. ا. و شاه وحید، م. ۱۳۸۵. مقایسه اقتصادی کوچ و اسکان عشایر در دشت بکان استان فارس. فصلنامه تحقیقات مرتع و بیابان ایران، ۳(۱۳): ۲۴۸-۲۶۴.
- توکلی، م. و تاجگردون، س. ۱۳۸۳. ارزیابی برنامه‌های سامان بخشی به زندگی عشایر کوچ‌ننده در استان فارس. مجموعه مقالات همایش ملی ساماندهی جامعه عشایر ایران، تهران، ۲۳ و ۲۴ اردیبهشت، ۱۳۸۳.
- جمینی، ا، تقدیسی، ا، و جمشیدی، ع. ۱۳۹۳. شناسایی راهبردهای توسعه اشتغال در مناطق روستایی با استفاده از مدل سوات. مطالعه‌ی موردی: دهستان بدر، شهرستان روانسر. فصلنامه راهبردهای توسعه روستایی، ۱(۴): ۱۳۳-۱۴۹.
- چهرمی، ب. ا. ۱۳۸۶. آنالیز اقتصاد تولید و در آمد عشایر (مطالعه موردی عشایر سامانه درزه، زیست بوم هامون- جازموریان، شهرستان کهنوج، ششمین کنفرانس اقتصاد کشاورزی ایران. مشهد- انجمن اقتصاد کشاورزی ایران، دانشگاه فردوسی مشهد- سال ۱۳۸۶: ۱-۱۲.
- حیاتی، ا. ۱۳۸۱. چشم‌اندازی به فردای زندگی عشایر. مجموعه مقالات سمینار استراتژی توسعه زندگی عشایر. تهران و امور عشایر ایران: ۱۶۹-۱۸۵ ص.
- دفتر مطالعات جامع اداره کل امور عشایر استان کهگیلویه و بویراحمد. ۱۳۹۵. سیمای عشایر استان کهگیلویه و بویراحمد. قابل دسترسی در: <http://www.Ashayerkvb.ir>، آخرین تاریخ دستیابی: ۲ بهمن ۱۳۹۵.
- شهرکی، م. و عابدی سروسنایی، ا. ۱۳۹۱. عشایر، کوچ و اسکان: تحلیلی بر گزیدارهای توسعه جوامع عشایری. همایش ملی توسعه روستایی، رشت- دانشگاه گیلان، ۱۴ و ۱۵ شهریورماه، ۱۳۹۱.
- علی پور، ل. و حجت، ع. ۱۳۹۰. بازار عشایری چند کارکردی: گامی در راستای پایداری زندگی عشایر کوچنده. فصلنامه روستا و توسعه، ۱۴(۱): ۱۴۹-۱۷۲.
- کریمی، ک. و کریمی‌دهکردی، ا. ۱۳۹۴. بهره‌برداری از مراتع و لزوم متنوع‌سازی معیشت خانوارهای روستایی: مطالعه‌ی موردی شهرستان ماهنشان. پژوهش روستایی، ۲(۶): ۳۴۳-۳۶۸.

مرادی مسیحی، و. ۱۳۸۱. برنامه‌ریزی استراتژیک در کلان شهرها، به ضمیمه استراتژیک شهر لندن، مترجم: نرگس گیلانی، انتشارات پردازش و برنامه‌ریزی شهری، تهران. ۲۵۲ ص.

مرکز آمار ایران. ۱۳۹۵. گزارش نتایج تفصیلی سرشماری اجتماعی و اقتصادی عشایر کشور. تهران: انتشارات مرکز آمار ایران.

نجفی، ب. ۱۳۸۳. نقش عشایر در توسعه اقتصادی ایران. مجموعه مقالات همایش ملی ساماندهی عشایر ایران. تهران، ۲۳ و ۲۴ اردیبهشت، ۱۳۸۳.

هاشمی، ن. ۱۳۸۹. نقش اکوتوریسم در توسعه پایدار روستایی. فصلنامه روستا و توسعه، ۱۳(۳): ۱۷۳-۱۸۳.

یاسوری، م. و کشوری، ز. ۱۳۹۱. بررسی تحولات اقتصادی خانوارهای عشایری قشقای، مورد مطالعه؛ طایفه اصلانلو. همایش ملی توسعه روستایی، رشت، دانشگاه گیلان، ۱۴ و ۱۵ شهریورماه، ۱۳۹۱.

بیلاق چغاخور، ح. و محمودی، م. م. ۱۳۹۱. راهبردهای توسعه جامعه عشایری استان خوزستان. مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی، ۲-۴۳(۴): ۴۴۶-۴۳۷. دفتر مطالعات جامع اداره کل امور عشایر استان کهگیلویه و بویراحمد. (۱۳۹۴). گزارشات مطالعات تفصیلی منطقه دریلا. قابل دسترسی در پورتال اداره کل امورعشایر استان کهگیلویه و بویراحمد.

Bhandaari, P. 2013. Rural livelihood change? Household capital, community resources and livelihood transition. *Journal of Rural Studies*, 32: 126-136.

Bowen, S. and De Master, K. 2011. New rural livelihoods or museums of production? Quality food initiatives in practice. *Journal of Rural Studies*, 27: 73-82.

Diniz, F., Hoogstra-keiin, M. and Kok, K. 2013. Livelihood strategies in settlement projects in the Brazilian Amazon: Determining drivers and factors within the Agrarian Reform Program. *Journal of Rural Studies*, 32: 196-207.

Mada, M. and Menza, M. 2015. Determinats of Rural livelihood diversification among small-scale producers the case of Kamba districtin Ethiopia. *Asian Journal of Research in Business Economics and Management*, 5(5): 52- 44.

Explaining strategies for improving livelihood of nomads in the Gachsaran County

Khoda Afv Rashednasab^{1*} and Mostafa Ahmadvand²

Submitted: 4 September 2017

Accepted: 18 February 2018

Abstract

Climate change, including drought, has caused nomadic communities of the country to collapse. However, this productive society contributes significantly to the sustainability of livestock production. If the livelihoods of nomadic societies are not diversified, food security of other sectors of the society will be compromised. Therefore, the main question of the research is “what are the strategies for the development of livelihoods of nomads in the Gachsaran County?” This descriptive-analytic research is an applied approach that uses the SWOT technique to explain the strategies for improving livelihood in nomads in the Gachsaran County. Therefore, the SWOT analysis was conducted with the experts of the Kohgiluyeh & Boyer-Ahmad Nomad Affairs Organization. Semi-structured interviews were conducted with participants who had detailed knowledge about nomads situation of the Gachsaran County. For this purpose, the participant group consisted of all experts in the organization (12 persons) who participated in the study. The results showed that the total weight of internal factors evaluation matrix for internal factors tribes was 3.68. While external factors was 3.32 based on the results of the final weight. The findings indicated that the nomads weaknesses compared to the strengths of the total weight had more that is required to plan to minimize weaknesses and maximum use of opportunities to eliminate weaknesses. Matrix IE, defensive strategy (WT) takes into account and identifies the first strategic planning process for the development of the nomadic society of the Gachsaran county. Through this, it has to be specified that codification of the strategy has to be in accordance with the internal strengths and external factors of threats. Finally, in order to improve livelihood of this group, making a preparatory plan to identify the strengths, weaknesses, opportunities and threats specific to each system of tribal community with the participation of nomads and planners is recommended.

Keywords: Defense strategy, Gachsaran, Nomad development, Sustainable livelihood, SWOT

---

1 - MSc of Rural Development, Department of Rural Development Management, Faculty of Agriculture, Yasouj University, Yasouj

2 - Associate professor of Agricultural Extension and Development, Department of Rural Development Management, Faculty of Agriculture, Yasouj University, Yasouj

(*-Corresponding author Email: khodaafv.rashednasab@yahoo.com)

DOI: 10.22048/rdsj.2018.94228.1670